

РОССИЯНЫҢ КИНО УРАН ЧҮҮЛҮ

ССРЭ-нин УДЧЛ-де совет кинонуң 60 чылынга таварыштыр тудуп тургускан кино хоорайы хун бүрүдө он мун аалчыларын хулээп ап турар. Эртенде орай кезеге чедир мында кинозалдарның экраннары чырып турар. Олар көрүктүлери кинонуң баштайгы эге базамнаандан эгедээш, ам чаа тирттырып дооуп турар кинолардан үндүлүсө чедир төөгүбиле таңыштырып турар.

Бүгү-аңаагында ол дегелгенин хой талаалык амдыралында бир өнзөгү чүдү болза, тус-тус республикаларның студияларының хүнери болур. Мытан бүгү лавионаарны болгаш кинозалларны режиссерларның, актерларның, операторларның, спе-

нарийжилерини эргесинге баар. Олар боттарының чогаалчы ажылымы, планнарыны дугайын чугаалаар, чаа киноленталарны көртүзөр.

«Совет кинонуң 60 чылы» дегелгеге Россия Федерациясынын хүнүндө болган парлаалга конференцияга РСФСР-нин Курькинун дарагынын ораакчызы М. Соловьев мынча дээн:

— Чурттуң кинематографиясында бистин республика онагай чери эрөп турар. Ала-чурттуң база дегелгенин кино уран чүдүнуң адыны шыгжамырында «Потемкин» брөнөсө, «Ава», «Максим дугайында трилогия», «Бис Кронштадтан бис», «Ленин Октябрда», «Ленин 1918

чылда», «Трактористер», «Бомсомольск» деп фильмдер кирген. Амгы үедө республикада 18 киностудиялар бар. Оларның аразында «Мосфильм», «Ленфильм», Документалдык фильмнерини төп студиясы, Горький аттыг студияшык ааларыг улут студиялар кирип турар. Оларда чыд бүрүдө чурттуң төөгүзүнгө, оон амгы хүнүнгө, чогаалчы болгаш чаартычы совет кыжыг турсааткан он-он фильмнерини тирттырып турар.

Түниелинде М. Соловьев мындагы көскү сапарны адаан: Россия Федерациянын кинотеатрларында чыл сабында көрүктүр баары чүдө бистин чуртувуста эвес, харын бүгү

делегейде эч-не белик көргүзүп бооп турар. Республикада оон чурттагычылар совет болгаш даштык кино уран чүдүнуң чаа чогаалдары-биле доктаамал тавыскар аргазы чөк булуң чок.

Свердловск киностудиясынын талалери 1985 чылга чедир бүдүрүлгенин кино тирттырып аргазын беш катап көвүдөп хире чаартылгаларын кылып турарын чугаалаан. Студиянын чогаалчы коллективини Сибирьде, Иракчи Чөөн чүкте, РСФСР-нин автономнуг республикаларында боттанып тудур кайтамчы улут чаартылгалары долу база чедимчелиг көртүзөр дээш бүгү чүдүлери кылып турар. Студиянын адын адилдөөн дөрө фильм-

нер БАМ-нын баштайгы орту изекчилеринге, Сибирьнин нефтиждилеринге, тудукуларына, гидроэнергетиктеринге, эртендеринге, Кара эвес көрүзүнүг зонаны чаартып турар көдөш ишчилерге турсааттырган.

ССРЭ-нин улустун артистери М. Донской, Б. Санаев, Е. Самойлов, РСФСР-нин алларыг артистери З. Киренко, С. Светлицова олар РСФСР-нин студияларында ажылы, чаз роллары, чогаалчы планнарын чугаалаанар. Көрүктүрлер Свердловск студияларының «Хатты сүр» деп чаа кинозу анаа көргөн.

(СЭТА-нын көрр.).
МОСКВА.

НОВОСИБИРСК. ССРЭ-нин Эртемнер академиясынын Сибирь салбырынын Салага төвүндө анык программажыларның ишколазы үш чыл улаштыр ажылдап турар. Мында 250 оолдар болгаш уруглар салага машиналарын программа-лар тургузарынын үдөстөрүн ийги кластан сес класска чедир шигээп ап туралар. Санакчы машиналарын азын каш «амалдары» шигээп алган школачыларга бүдүрүлгеге болгаш эртем-техникага хамаарышкан туугаа содагылар шигиттериниң таламы-биле болгаларын дагыты турар. Ийги болгаларынын аразында бөлөк тургузуларынмы эге кезектери сайгарып көрүзүп программанын системасы, нарын молекуланың тургузуу көрүзүрүнүн программаны, ярадул реакцияларын кыскар боттанып лезвелеп турар программалар болгаш өскө-лаа бар. Сибирь салбырынын чамык школачыларын ажалдарын сектүүлөрдө парлагылаан, бүгү-өндө болгаш республика чергелиг эртем конференцияларына илекселдер кылдыр кыргылаан.

Эртем чамык санаа чурттуң анык программажыларынын алачегай ужуражымыны бооп эртем. Анда 22 хоорайлардан 120 школачы кырышкен.

Школамын ийги удуругазын ССРЭ ЭА-нын Сибирь салбырынын салага төвүндү информация кылдынын эргелекчи, ССРЭ ЭА-нын корреспондент-кежигүү А. П. Ершов боттандырып чорууап турар.

ЧУРУКТА: ССРЭ ЭА-нын корреспондент-кежигүү Андрей Петрович Ершов анык программажылар-биле.

А. ПОЛЯКОВТУҢ ФОТОЗУ.

СЭТА-нын фотозхроникасы.

ЭЭЛЧЕГЛИГ

ТИИДЕЛГЕЛЕР

ПРАГА: «Руде право» солуунуң шаңдымы дээш хожкей маргылаадында кырып турар ССРЭ-нин шигээллек командалык сентябрь 11-де Швейцария национал командасы-биле ойнааш, 8:2 санга уткаш.

Делегей чемпионуң дүрген атакалыдан шедтер оюнун баштайгы элекчилик чедимкиниң камгалаа-лаа, ийги элекчеден бээр совет хожкестер өлөгө шваар ойнап, оон булду ээп болганар. Анаа В. Голков баштаан беш спортчу шыларгаан.

Перухун — ийи, Жауктов, В. Голков, Якушев, Харамов, Калустин, Петров бир-бир шайбаны киристерин.

Ола-ла хун Чехословакиянын хожкестери-биле Канаданын олимпий командалык ойнааш. Шелдуң ээлери 9:2 санга уткаш.

Уш-үш ужуражыма эртем соонда ССРЭ биле Чехословакиянын командалык кыпта-лаа утурбаан. «Руде право» солуунуң кол шаңдымы дээш делегейге суралгын бол ийи команда дүүн кезгө ойнааш.

РИГА. Шыдыраага делегейнин бири чеге дээш зоналар маргылаадынын адымы сабында делегей чемпиону чоран Михаил Таль америк гроссмейстер Джеймс Тарьян-биле ойнааш, 4:4 көште удул алган.

Датчан шыдыраачы Бент Ларсен эки ойнап турар. Сентябрь 12-де Ворошиловградта келген гроссмейстер Геннадий Кузьмин ийи удул сабын табанага бижи алган. Энтон Майс (Англия) сонгарлааткан сабын ойнаашында анаа дүжүп берген Филиппин шыдыраачы Рубен Родригес-биле ол ойнааш, чедимкиниң төмөчү чедирген.

Алаа салгы соонда Таль—5:5 Ларсен, Адорьян—4:5-5, Георгиу, Рубан—4:4 саннарлыг.

(СЭТА-нын көрр.)

ТУТТУНУП КӨР, БАЛЫК

КОКПАДА ДАШ

Адыг огул хемче басып кирип каап-тыр эвеспе. Оон терендөөн, терендөөннүн көөрү ол чүве-дир. Кокпа орукка даш чыткан. Адыг огул чидик-веш, хаваа-биле черге көзүп ойнаан. Оон хаваа доранна-на достаа хона берип-тир.

Хыйланып, алгырып үнгөн: — Чүге орук акындай чайладың кабааннарың, ой? Оон майаң чыткан херөө чүү боор.

Хыйланы-хыйланы, достак хаваан суйбагыдаш, оон майаң кылаштып чоруп каап-тыр.

Бир-ле чайын адыг огул ола-ла кокпа орук-биле хемче ба-

Агү хымындан болгаш балык тудар аныг-аныг бичин илбекчигендерден кылып алган сымаркымын шөпөл көөр дээш дүне орта дуваан мен. Хун үнүп көөрү билек, сымаркымын ап алган, хемче чорутум. Важында үнүп бар чораш, динс оолдары чангыс черде бекпердежин алган удул чыдарын көрдүм. Оларнын чанында улут динс чок болду.

Хем улуг-ла ырак эвесте чүве. Оон мурунда балыктып турган черимге келдим. Инда, эриктен бүдүн чарык метр хире черде, сүт ишинде чыдар улуг даш бар. Көрүмге дажым элдиг болду. Инда бистин Мурка дээр динсвиис олар. Буттарының тавангайларында ак-ак черлерлиг, ак херектиг кара динс бир-ле

чүве манаан хевирлиг шык чеш-даа дивей-дир. Артын-ла-ла ол талакы холун суг кырында, дээр дөгбөс кылдыр салып алган. Хайгааран тур мен. Хенертен чидиг дыргактарлыг холун сугга кире ханкаш, дүргөн коңугу уштуп келгеш, эрикче бир-ле чүве шывадатты. Көрүмге чүве болду. Мурка тудуп алган олчазын төндүр чип алгаш, даш кырынга база катап олуруп алды.

Мурканын индыг аннаашкыны чамдыкта түнөөл чок боорга, ол сугну хөлү-биле чайтылар хал-хал каш, катап-ла манап эгелээр чорду. Дараазында тудуп алган балыктарын торттуп чип алгаш, свет-ту балынын шөпөрүн алгаш бажыңче углай манап чоруту.

Сааикте

Бистер шыкаш уругуар Бирги классы болуп, Чечектерин тутуулаан. Чегинчирин чоруп тур. Ойү көргө удааас. Оөренкичи болуп бис. Аммызында үжүктөр Адап, танып аламын.

Р. БАЛДАН.

«Солунун» деп фотозтук.

Чадананың бир улут кучи думчузууда херим иштинде тарып каан белик, ногаан чыгарга бүргөткен чараш калай бажың бар. Оон бичи чаштарын хөлүгүт ыт-шымээни, чаштангыр ыр-шоору хүндөдөр үзүбөс. Ол дээрге Чадананың №1 аси-сидиги-дир. Инда орус, тыва, дакас, бурят... хавдыг-даа бичи чаштар холдарында чегинчирин ойнап-хөгөс, өзүп дорутуп туралар. Чаданнада ол эки ажылыг аси-сидиктерин бирээл.

ЧУРУКТА: Чадананың №1 аси-сидигиниң бөлүк уругулары.

В. КАРА-САЛДЫН ФОТОЗУ.

ЭЭЛЭЭР, АЖЫГЛААР

Уур-Сайыр аржааны чүдө бо хүнерде чокун дашта-лар болгаш эмгенир чери апарбаан чүве-дир. Ол аржаанга 1926—1927 чылдар үеинде Шычы чурттуг, оон мурунда хоочу аскак, даягытыр чораш Хомушкү Базар дээр ашак бичин шорга чылып алгаш, буттары анаа кааксып эгелээ.

Оон шаа холуп чорда, ашактың аарыг буттарынын оюлганары карашкыл, экирип эгелээ. Чээрби хире хонган соонда, ашак кай-кадык экирип, бүгү назында чазырбазы даягытыр аржаан бажында кызыл хая баарында салып кыаш, каргыраалп хана берген чүвөс ирчип.

Оон бээр аржаанын дт-сугаа алган. Бо аржаанга эмгенирнин соонда аарыг-хоочу этинин сегип турар боорга, чоп кыш, чай-даа дивейи шуужуп турар. Кыжын машиналыг келгеш, аржаан докун чүдүрүп азыр, а чайын хемелг, баргаш, шаптаныр, чиненир, ижер-даа. Бо чылдагы июль эгезинде, мези турганым каш хонуктарда белин анаа 40 хире майтын, 100 аажыг кыжы эмгенип, дашта-нып турган.

Бай-Тайгада «Мурнакчы» совхозтуң механикатору К. С. Шойдан, Ак-Довураттың чурт-тайкызы К. Д. Ириг, Чөөн-Хемчикте Карл Маркс аттыг совхозтуң муңг электриги Б. С. Ондар, Сүт-Хөлде мез-газин эргелекчи З. Ш. Монгуш, Чаз-Халдуң хоочун чурттайкычы етери Д. Е. Ба-

тифыв дээш өскө-лаа хей кижилер чедимкиниң эиниген.

Эмгенип турар кижилерин чугаан-биле аларга, кижилериниң болгаш кеш аарыг-ларын «бажың билер» аржаан дийир. Индыг аарыг-кыжилерге дуулаан турары-даа шын. Манаа келгеш сегидивис, ашак-чөмгө кир-дивис дийип, өөрүшкү-чөм-найыл турар кижилер хей.

Республиканың Казык кам-галал министрствозу бо аржаанын кичээпгеге ап, манаа кийди аарыгтыг кижилер кирип болурун, каячар эм-гени экил дээриниң дугайын да тодаргай сүмө берген турары күзөгүн.

Аржаан Уулу-Хем районда «Найрал» совхозтуң дивис-кээрине турар. Брак-ууак черлерден аржаанга чедип келген чонга ол ажал-агы, оон удуругулармы эвээш-биче-даа болза ачы-дуузын чедирин турар болза, чон «четтирдивис» деп чымыг оза-ун чугаалаар.

Мурунда чылдарда бо аржаанга кирер чонга «Найрал» совхозтуң удуругулары четпес дуулаан турар дугайын «Шын» солунун ары-нарынга бижээп болгай. Бо чымын аржаанга байдал чү-гөртөөн боор деп буура-биле чөмө берген мен. Благы эвес, байдал эртем чылдан шүүт дорайтаан. Эртем чыл-дарда совхозтуң катар хемел аржаанга эгелдээлэ ийи-чыл-гыс-лаа бол, оларга туган болза, а ам шуут чорбас-таан.

Уур-Сайыр аксы Улуг-Хем-нин эринде көзү үксен. Оон тура аржаанга хедир 7 км хире. Аржаан суу чөмгө хер-регеттилик болганда, аржаанчылар ижер сугу Улуг-Хемден барып алыр. Дештү өрү суг көвүрер азы чүктээр кончут берге.

Бир эвес аржаан чогуунуң каячылары Михаил Дамба, Ловалыг Опа суглары азан төвөлөрү турбаан чүве болза, аарыг-аржак, чаш ажы-төлдү аржаанчылар түрээр ийик.

Чыл сабында хей кижилер-нин көзү турары-биле аржаан дивискээриниң санитар бай-далы кончут басырбаан тур-ган. Аржаанчыларын ийги туралык «чытгаш, оода ийи түлдөт болгаш бөр төгөр ийи» олар кылып адырын дугу-руштүвөс. Моңг бергаш кон-чут болган, түлдөт чыгалары кылдыр машы бези бир сун ортында чага сөөртүп ал-ган бис. Совахо манаа шаш манзалар өкчөп дүжүрүп каан болза, биске улуг дуза боор ийик!

Бууның-ла кижил бууныг, будуктуг-ла ийи чагалтыг дийри шыкаш, аржаанга турган хонну түлдөт тудар, орук аштар ажалдарже Кы-зыл хоорайнын спорт төвүл-дигин дарагы М. Д. Биче-оол, Кызылда уругларыни спорт школынын тренери М. М. Чаданба олар органи-застан, баштан турган.

Кедир чылдын чайгы аржаан сезонууга белекел кылдыр «Найрал» совхозтуң ди-

рекциясы-биле Чаз-Хөл көдөз Советтик куускому боттары-нын кылып болу деп чүдүл-дигин анаа дүжүп берген. Фи-липпин шыдыраачы Рубен Родригес-биле ол ойнааш, чедимкиниң төмөчү чедирген.

Алаа салгы соонда Таль—5:5 Ларсен, Адорьян—4:5-5, Георгиу, Рубан—4:4 саннар-лыг.

(СЭТА-нын көрр.)

Телевидение

СЕНТЯБРЬ 14-ТЕ БИРГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН

10.00—«Уз». Информационная программа. 10.40—Эртенги телемастика. 11.05—«Смелые ребята». Уруглар киноальманах. 12.00—«Инспектор Гуля». Уран-чечен телефильм. 13.10—Делегей хожкур-

тарынын лауреаты С. Спекторов ойнаар. 13.40—Медээлер. 13.45—17.20—Числар. 17.20—ССРЭ улустарынын арлары болгаш таңылары. 17.50—«Торан бойду». КЫЗЫЛДАН

18.10—Телемедээлер. 18.25—«Чонуну уран чүтүү». Дамчыдылга. 18.55—«Челээш». Дем-

чыдылга. 19.25—«Тыва неделя». Информационная программа. 19.45 — «Чагаймыздыганын» хун бурунун кичээпгенин». Дамчыдылга. 19.55—Чарлалдар. 20.00—Телефильм. МОСКВАДАН

20.15—Бөгүн делегейде. 20.30—Норвекиянын даг-металлургия комбинатынын орус улустун арларынын ийги ирзыи ойнаар. 20.45—«Ном-таймынга болгаш депшияге бараан бооп турар». Москва-

agaap

Бөгүн республикага болгаш Кызылда бүргөп, азыр, чаа бас. Соңгу-барыны чүк уланымыкының хаттын дүргөнү секундда 5—10 метр чедер.

Агаарның температурасы республикага 10—15, чамдык районнарга 3—8, Кызылда 13—15 градус чымыр. Авто-оруктарга эртем туманнаар, көстүрү 500 метр.

КИНО

СЕНТЯБРЬ 14-ТЕ

«НАЙРАЛ»: «Муңг-фильмдер альманахы» 10.00, «Кавал» 11.20, «1310» 15.00, 16.50, 18.50, 20.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Черик Барының чүтө» 10.00, «Офисер вадымы» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Гуалинерини аян-чоруу» 9.00, 10.35, 18.55, «Муруну чүктөн тачанка» 12.15, 15.30, «Динозавр дуга-бында легенда» 17.20, 19.10, 21.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Пиноккионуң ужураалары» (2 сериялыг) 15.00, «Рейс» 18.40, 20.30 шактарда.

«ЧАНГЫ»: «Доктор Франсуаза Гайва» 14.00, 16.00, 18.00, 20.00 шактарда.

Тыва АССР-нин Курстак эргеледи экономика ботгаш белик мергешилдиг машина-чынмы ажылта чалдап тур Айтырылганы даразында адресче чорудар: Кызыл хоорай, Комсомольская кудумчу-зу, 4.

ОЙНАДЫПА БОЛУР

1979 чылдын сентябрь 30-де Баку хоорайга Курунуң 3% чезилинин 106-гы тиражы болур. Тиражта 5000, 2500, 1000, 500, 100 болгаш 40 рубль хем-чөөлдиг ойнап алышкынар бар.

Облигация ээлери чыл сабында сөс ойнап алышкын тиражтарынга киржир эргелиг. Олар февраль 15-те, март 30-де, май 15-те, июль 30-де, август 15-те, сентябрь 30-де, ноябрь 15-те болгаш декабрь 30-де болур.

3 хууду чезилин облигацияларын са-дып алынар!

1979 чылдын сентябрь 21-де Пенза хоорайга акша-баран лотереясынын немеле (куску) удуругулегини ойнап алышкын тиражы болур. Тиражта 6300000 ойнап алышкынар бар, оон иштинде «Москва» болгаш «Дугу» деп 120 автомобиль, аны-туру марканы 540 мотоциклдер, 600 раллопримитивтер, соокучулар, кинокамералар, гитаралар болгаш өскө-лаа бараан ойнап алышкынары бар.

Оон май 1-ден 50 рубль чедир акша ойнап алышкынары база бар.

Лотерея билеттерин салып алышың-ту-паңар!

Кызыл Шетинхан-Кравченко кудумчузу, бажы №3, ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторунуң 2-24-63, редакторунуң ораалакчыларынын 2-35-24, 2-31-75 харысалгалык секретарынын 2-23-33, артикчи амдырал болгаш совет тургузуу квалитетинде 2-37-13, промпаганд квалитетинде 2-31-75, культура квалитетинде 2-22-54, кезде ажал-агыл квалитетинде 2-21-47, уагтуур квалитетинде 2-22-64, чага квалитетинде 2-41-27, информатив квалитетинде 2-20-60, корреспондтарынын 2-27-41, бухгалтериянын 2-12-45, солуу келбеге баргалда 2-32-75 телефонга долгаар.

Тираж 16405. Чагыт № 2548. СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР.